

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра практичної психології

**РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»

Вероніки КОСТОВ'ЯТ

4 курсу заочної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Психологія»

Науковий керівник:

викладач кафедри практичної
психології

Андріана ЛЕГКА

Рецензент:

кандидат психологічних наук,
доцент

Оксана ХРИСТУК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

« ____ » _____ 2024 р., протокол № ____

Т.в.о. завідувача кафедри практичної психології

доктор психологічних наук, доцент

_____ **Євген КАРПЕНКО**

Львів

2024

В.Костов'ят. Розвиток креативності для формування професійної компетентності психолога

Робота містить ґрунтовний теоретичний аналіз вивчення креативності як психосоціального феномена, висвітлено аналіз особливостей розвитку креативної компетентності особистості в сучасній психології та професійного становлення майбутнього психолога.

За допомогою психодіагностичних методик проведено емпіричне дослідження креативності як умови розвитку професійної компетентності психолога, яке дало можливість визначити, що серед основних можна виділити важливість створення оптимальних умов навчання, взаємодії з іншими, надається особливе значення стосунку у взаємодії із викладачами, які теж причетні до розвитку креативності майбутніх психологів.

Ключові слова: креативність, креативна компетентність, професійне становлення, компетентність психолога.

V. Kostovyat. Development of creativity for the formation of professional competence of a psychologist

The work contains a thorough theoretical analysis of the study of creativity as a psychosocial phenomenon, the analysis of the features of the development of the creative competence of an individual in modern psychology and the professional formation of a future psychologist is highlighted.

With the help of psychodiagnostic methods, an empirical study of creativity as a condition for the development of the professional competence of a psychologist was carried out, which made it possible to determine that among the main ones, the importance of creating optimal learning conditions, interaction with others can be highlighted, special importance is attached to the relationship in interaction with teachers, who are also involved in the development of creativity future psychologists. Key words: creativity, creative competence, professional development, competence of a psychologist.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА	
1.1. Креативність як психосоціальний феномен.....	7
1.2. Аналіз особливостей розвитку креативної компетентності особистості в сучасній психології.....	12
1.3 Професійне становлення майбутнього психолога.....	19
Висновки до 1-го розділу	
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА	
2.1. Опис вибірки та методів діагностики.....	27
2.2. Аналіз результатів діагностики	28
Висновки до 2-го розділу	
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі, де темп життя динамічно змінюється важливими залишаються формування та розвиток професіонала, що здатний відповідати суспільним стандартам та викликам. Професія психолога не є виключенням. Для формування ефективного фахівця психологічної галузі є кваліфікований спеціаліст з розвиненими професійними компетенціями психолога, серед яких важливе значення займає креативність, що слугує умовою до прийняття ефективних рішень та дій. Саме розвинена креативність забезпечує високий рівень конкурентоздатності особистості в цій галузі на сучасному етапі професійної діяльності.

За допомогою розвиненої креативності можна підвищувати показники продуктивності праці, що також благополучно сприяє формуванню оптимального клімату серед психологічного середовища.

Саме тому розуміння і врахування особистістю власного креативного потенціалу стимулює до творчої активності, розвиває інтелектуальні властивості фахівця, обумовлює розвиток важливих професійних компетентностей таких як емпатія, емоційна стійкість, почуття гумору та креативність.

Значимим залишається детальне вивчення умов розвитку таких компетентностей, від яких залежить ефективність психолога у професійній діяльності. Завдяки креативності психолог має здатність для всебічного розвитку та самовдосконалення.

Оскільки професійне формування психолога розпочинається на етапі підготовки в умовах навчальної діяльності, саме заклад освіти має подбати про умови розвитку креативності майбутнього фахівця та приділяти цьому питанню належну увагу.

Питання креативності та креативного потенціалу особистості вивчали багато вчених, серед яких Е.Торранс, Д.Гілфорд, К.Тейлор, Г.Грубер, В.Моляко та інші. Проте вивчення креативності психолога у професійній діяльності

вимагає детального аналізу. Актуальність даної проблеми власне і зумовила необхідність вивчення теми дослідження «Розвиток креативності для формування професійної компетентності психолога».

Таким чином, **метою нашого дослідження** є теоретичний аналіз та емпіричне вивчення креативності як професійно значущої характеристики розвитку компетентності психолога.

Об'єкт дослідження – креативність.

Предмет – особливості розвитку креативності психолога.

У відповідності до мети дослідження сформульовані наступні **завдання**:

- 1) проаналізувати креативність як психосоціальний феномен;
- 2) з'ясувати особливості розвитку креативної компетентності особистості в сучасній психології;
- 3) розкрити особливості професійного становлення майбутнього психолога;
- 4) провести емпіричне дослідження креативності як умови розвитку професійної компетентності психолога.

Теоретико-методологічною основою роботи є праці науковців, психологів, вчених, що вивчали проблему креативності та креативного потенціалу особистості, серед яких Е.Торранс, Д.Гілфорд, К.Тейлор, Г.Груббер, В.Моляко та інші.

З метою вивчення особливостей рівня креативності як умови професійної компетентності психолога було використано наступні психодіагностичні **методи та методики**: розроблена анкета, що дозволяє визначити відношення студентів-психологів до основних характеристик креативності та його значення у розвитку професійної компетентності фахівця; тест невербальної креативності (П. Торренса). Запропонована методика являє собою адаптований варіант тесту С. Мідника; методика «Діагностика особистісної креативності» Є. Тунік; тест «Креативність» створений Н. Вишняковою та Р. Ткачем.

Новизна дослідження визначається спробою теоретико-емпіричного аналізу розвитку креативності як професійно значущої характеристики розвитку компетентності психолога.

Теоретична та практична значущість дослідження полягає у розширенні та поглибленні знань щодо особливостей креативності як психологічної категорії у професійній діяльності психолога та дослідженні особливостей розвитку креативності для формування професійної компетентності фахівця.

Надійність та вірогідність результатів дослідження.

Дослідження забезпечувалась використанням валідних методів та методик, що розкривають мету, завдання дослідження.

Структура роботи обумовлює і визначає специфіка обраної теми, її актуальність, поставлена мета та основні завдання емпіричного дослідження. Робота розміщена на 43 сторінках комп'ютерного набору, містить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА

1.1. Креативність як психосоціальний феномен

Особливості вивчення творчої діяльності важливе питання у структурі розуміння креативності, тому вимагає розкриття механізмів розвитку особистості та пошук тлумачень самого змісту креативності.

Розглянемо погляди вчених, що займалися проблемою вивчення креативності з позиції їх основних змістів.

Так, на думку О.Лободи під креативністю слід розуміти особистісно значущу соціальну якість, яка сприяє саморозвитку. Автор наголошує, що креативність не просто характеристика когнітивних процесів, а одна із детермінант особистості, що сприяє повній самореалізації у професії та інших сферах життя [1].

Л.Орбан-Лембрик розглядає навчання особистості як умову актуалізації, що сприяє оптимізації особистісно-орієнтованого компонента, що спрямований на суб'єкта та його саморозвиток [52]. Власне основа освіти повинна створити умови для особистого та творчого розвитку людини, які вплинуть на розвиток її майстерності.

Спираючись на особистісно-діяльнісну концепцію Г. Костюка, гармонійний розвиток особистості й ефективність, продуктивність професійної діяльності пов'язані, насамперед, з проблемою гармонійної й творчої цілісності, суб'єктивного та об'єктивного формування образу професіонала, Я. Чаплак, І. Солійчук зауважують, що в основі професійного і особистісного розвитку лежить принцип саморозвитку, який детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність на предмет практичного перетворення і приводить до вищої форми життєдіяльності особистості – творчої самореалізації [14].

Н. В. Чепелева, Н. І. Пов'якель вважають, що самоактуалізована особистість здатна до творчого вирішення професійно-психологічних завдань різного типу складності [24].

На думку А. К. Маркової, операційна сфера професійної діяльності в сучасних умовах праці часто вимагає творчого професійного мислення, професійної творчості [10].

Під професійною творчістю варто розуміти знаходження нестандартних нових способів вирішення завдань, здатності аналізувати професійні ситуації по-новому, приймати професійні рішення.

У наукових дослідженнях науковець С. Грищенко, вивчаючи особливості професійного мислення психолога виділяє саме креативність як здатність виходу за межі типових моделей реагування, відкритість до пізнання нового та наявність високої потреби у дослідженнях нової інформації [9].

Важливо розглянути тлумачення дефініції Е. Торранса, що виділив наступну класифікацію креативності (див. табл. 1.1.)

Таблиця 1.1

Тлумачення креативності за Е. Торрансом

Тлумачення креативності					
враховують домінанту новизни як основний критерій, незалежно від об'єктивного чи суб'єктивного характеру (М. Стайн, Е. П. Торранс)	орієнтуються на процесуальний підхід (Е. де Боно та ін.)	креативність протиставляється конформності (Д. Креч, Р. Крачфілд)	наголошують на важливості розвитку розумових здібностей людини (Дж. Гілфорд та ін.)	за визначенням рівнів креативності (С. Тейлор)	визначення, де задіяні різні аспекти самоактуалізації "Я"

Виходячи із різноманіття тлумачень креативності можна вважати, що єдиного визначення до категорій творчість та креативність немає, кожна запропонована дефініція розкриває однаково важливі аспекти цих понять.

Деякі вчені теоретико-концептуальних підходів проблему вивчення

креативності розглядають як вияв творчого потенціалу та особистісного розвитку, використовуючи при цьому синоніми цих понять, які розглядаються з позиції творення, створення [1, 2, 14, 48, 52]. На наш погляд, такий ракурс є доцільним, оскільки семантика поняття креативності є аналогом англomовного поняття творчість.

А от українські дослідники, П. Горностай, С. Максименко, В. Клименко у своїх методологічних розробках все ж розмежовують ці поняття [16, 23]. Так, автор В. Клименко розглядає творчість як деяку психічну активність людини, що усвідомлює систему Я (те, що їй відомо) і не-Я (таємниця, невідоме), розв'язування суперечностей між ними додає людині чогось незвично нового, де і виникає винахід, відкриття, створюється художній образ [23].

Також креативність розкриває функціональні властивості особистості, уособлює комплекс характеристик щодо створення нового. Власне конкретність у тлумаченні креативності дозволяє узагальнити та виділити основні компоненти: оригінальність, послідовність, самостійність, володіння розумовими здібностями, які стимулюють бачити нове та передбачати появу нового. Ці компоненти креативності утворюють особистісний тип креативності, креативний процес та продукт творчої діяльності.

Проблема креативності у вищій освіті полягає в тому, що вона не є хронічною, у тому сенсі, що більшість викладачів і осіб, які приймають 22 рішення, вважають, що є проблема, яку потрібно вирішити. Проблема полягає скоріше в почутті незадоволення світом вищої освіти, який, здається, у кращому випадку сприймає креативність як належне, а не відзначає внесок, який креативність робить в академічні досягнення, самовираження та особистий добробут. Проблема полягає не в тому, що креативність відсутня, а в тому, що вона є скрізь, включена в аналітичні способи мислення, які домінують на академічній інтелектуальній території (Jackson, 2008). Найважливішим аргументом для вищої освіти щодо серйознішого ставлення

до креативності в навчанні студентів є те, що креативність лежить в основі виконання, навчання та розвитку в будь-якому контексті, а найвищий рівень продуктивності передбачає найбільш креативні дії з усіх.

Креативність студентів в цілому варта розвитку і її можна розвивати. Дослідження Jackson (2008, с. 23), що стосувалися для заохочення студентів до креативної діяльності в різних дисциплінарних контекстах, показали, які дії зазвичай виконують викладачі для того, щоб посприяти креативності студентів, а саме:

- сприяють студентам бути креативними;
- заохочують їх цінувати їхні зусилля до того, щоб бути креативними;
- дають студентам час на креативну роботу;
- забезпечують безпечні місця, де вони можуть випробувати щось нове;
- розвивають у студентів впевненість щодо ризику;
- розвивають впевненість студентів у собі працювати в непередбачуваних ситуаціях;
- сприяють розвитку самосвідомості та рефлексивному навчанню;
- створюють ситуації для навчання, у яких немає правильних відповідей;
- створюють реальні навчальні ситуації; – забезпечують діяльність, яка є значущою для учасників;
- створюють навчальні ситуації, які одночасно приносять задоволення і складнощі;
- демонструють власну креативність: стають прикладом для наслідування;
- готові самі створювати щось нове;
- готові розкрити щось про себе в процесі навчання;
- виступають в ролі гідів і фасилітаторів;
- застосовують підхід до навчання за допомогою запитань;
- створюють можливості для проблем або дослідницькі підходи до

навчання;

- забезпечують можливості для спільної роботи та обговорення;
- чутливі до балансу між викликом і підкріпленням;
- чутливі до балансу між свободою та контролем;
- прислухаються до студентів як цілої групи так і окремих осіб і адаптують своє навчання в міру появи нових можливостей.

На додаток до стратегій залучення студентів до діяльності, за допомогою якої може розвиватися креативність, вчителі також можуть запроваджувати методи, які покращують навички асоціативного мислення студентів та їхню здатність генерувати й оцінювати ідеї.

Креативність – джерело особистісного росту людини. Професійна креативність стимулює розвиток особистості людини, а також є професійно значущою характеристикою особистісної зрілості майбутнього практичного психолога. Креативність та реалізація креативного потенціалу, в свою чергу, визначаються як багатоцільова когнітивна креативна здатність, та мають чотири основні характеристики: плавність, гнучкість, точність та оригінальність.

Отже, сучасна психологічна наука диференціює дефініції творчість та креативність, де творчість виступає процесом і результатом, а креативність – суб'єктивна причина творчості, основа мотиваційної сфери особистості. Таким чином, зміст креативності різноманітніше, ніж поняття творчість.

У нашому дослідженні ми розуміємо під креативністю процес самостійного вирішення задач особистості, нетиповим конструктивним чином, що проявить її індивідуальність. А результатом креативності вважаємо створення певного нового продукту, що дозволить оцінити його за: індивідуальними здібностями, кінцевими результатами, умовами оточення та особистісними параметрами, які здатні об'єднати різність аспектів прояву креативності, що виокремлюються сучасними дослідниками.

Під креативністю особистості розуміємо здатність особистості до

продуктивності, прояву внутрішнього ресурсу особистості, творчої, активної, що виявляється у різних видах активності і може виходити за межі стандартних уявлень про зміст речей, створюючи щось нове, оригінальне, перетворювати загальні уявлення у нові змісти, проявляючи при цьому індивідуальність. Власне креативна особистість проявляє готовність до змін, самореалізації і продукування ідей.

1.2. Аналіз особливостей розвитку креативної компетентності особистості в сучасній психології

Коли ми вживаємо поняття креативність, то також маємо на меті розвиток її як компетентності до підготовки професійної діяльності, адже креативність та компетентність перебувають у тісних зв'язках. Хоч ці психологічні поняття досліджуються вченими вже давно, навіть сьогодні вони не втрачають своєї актуальності. Типологія цих понять, зміст, структура та механізми формування вимагають уточнень інтерпретації. Наведемо деякі погляди на категоріальний аналіз їх взаємозв'язку.

Поняття компетентності характеризується системністю поняття, основними в якому є мотив, ціль, ціннісні орієнтації, знання. Уміння, навички та рефлексія [10].

Компетенція будучи складовою цієї системи формує компетентність, це структурно-функціональна одиниця власне компетентності, що проявляється у інформованості, обізнаності, авторитеті. Важливо виокремити, що вона також є первинною до компетентності, і зумовлює її структуру. Синонімічно до компетентності ми можемо підібрати поняття обізнаності, такий, що має знання у певних галузях, такий, що може впливати, вирішувати чи судити про щось, виходячи із власних знань та повноважень [10].

Вивчаючи теоретико-методологічну літературу з даної проблематики нам вдалося помітити деякі тенденції до використання понять компетенція та компетентність. Згідно однієї тенденції науковці за часту порівнюють їх,

зводять в етимологію єдиних понять, що приймається у західній психології. Інша тенденція навпаки прирівнює їх тісність зв'язку, але не ототожнює в єдине значення.

Серед українських науковців генеза компетентності характеризує її як загальну формотворну функцію, що у динамічному процесі об'єднює цю діяльність [10, 11, 12, 21, 29].

В цілому ключові компетентності є багатовимірними, універсальними, багатофункціональними, надпредметними, міждисциплінарними.

Важливе для розв'язування творчих завдань та задач є міра готовності самих знань до їх використання і реконструкції, гнучкість інтелекту в процесі перебудови інформації, а також відповідність між несвідомою та усвідомленою компетентністю. Власне несвідома (прихована) компетентність виникає внаслідок здобуття спонтанного творчого досвіду, тоді як усвідомлена – виникає через здатність самої особистості кодувати власний отриманий досвід.

Згідно наукових спостережень та емпіричних досліджень креативність психологів проявляється та розвивається з рівнем компетентності самої людини в час виконання креативної діяльності, де розкриваються ключові компетенції.

Таким чином, якщо компетентність виділяє здатність і готовність до діяльності, що приносить результати, вважаємо, що психологи засвоюють креативну компетенцію, оскільки вони активні у діях, під час навчальної підготовки, а креативність власне розвивається і засвоюється в цьому процесі.

Варто зауважити, що навчальний процес та підготовка до майбутньої професії підкреслює важливість набуття професійних компетентностей, виділяє за ключове пріоритетність в отриманні знань, що залежить від особистісної зрілості і автономії особистості.

Втілення в реальність компетентнісного підходу у сучасній освіті підсилює важливість розвитку креативності особистості, що гарантує стабільність у житті, засвоєння необхідних навичок, знань та досвіду. Подібний

підхід пояснює спрямованість на розвиток компетентності як важливої умови формування фахівця професійної діяльності, зумовлює відтворення, усвідомлення і генерацію ідей, де цінується індивідуальний підхід [7, 26, 17,].

Сучасна освітня система власне теж орієнтована на розвиток критичного мислення у студентів, які шукають творчі вирішення проблем, це і є важливою умовою для розвитку креативності як професійної компетенції психолога.

Недостатність творчості, відсутність сформованої компетенції може спричинити появу деструктивного мислення, і як наслідок зменшення рівня креативності. Саме креативність особистості сприяє розвиток творчого особистісного потенціалу, з його появою з'являються перспективи досягнення професійних компетенці, що отримуються під час навчання [6].

Власне креативність – це феномен, що передбачає створення. Для розрізнення цих дефініцій в науці проводять аргументи для диференціації понять. У тлумачному словнику креативність розглядається як творча, спрямована на творення новаторської діяльності. Креативний – «здатний до вироблення нових, оригінальних ідей та їх втілення, спрямований на творчість» [3].

У педагогічному трактуванні під креативністю розуміють рівень творчої обдарованості, можливість до творчості, що належить до стійкої характеристики людини [7]. Вперше поняття креативність згадується у роботах Д. Симпсона, який відзначав можливість особистості позбуватися стереотипів мисленнєвого процесу.

Креативність стала предметом досліджень в психології та педагогіці. Креативні здібності частіше взаємопов'язані із деякими видами інтелекту: лінгвістичний, логіко-математичний, просторовий, тілесно-кінестетичний [4].

Для креативної особистості характерними є дивергентне мислення, відкритість до пізнання нового, пошук правильного і часом нестандартного рішення. Аналіз зарубіжної літератури на предмет дослідження феномена креативність дозволяє зробити деякі узагальнення. В основу беремо погляди

щодо креативності Ф. Баррон та Д. Харрінгтон, які вказують на етимологію креативності:

- це можливість адаптивно реагувати на нове;
- створення нового творчого продукту (на процес творення впливає сама особистість та її мотивація);
- специфічні характеристики креативного процесу (оригінальність, валідність, естетичність продукту, екологічність);
- різна природа створених креативних продуктів (відкриття, винаходи, створення музики, картин, свіжі погляди на рішення відомих пролем в математичі, хімії чи соціальних взаєминах, тощо) [4].

Розглянуті тлумачення поняття креативності дозволяє поділити їх на три групи: одні вчені наголошують на когнітивній природі креативності, інтелектуальній здатності (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Ф.Гальтон). Власне згідно тлумачень Дж. Гілфорда креативність – це дивергентне мислення; представники іншої групи (А. Маслоу, К. Роджерс, У.Дафф) підкреслюють креативність у особистісних здібностях, потенціалі, прагненні до самоактуалізації особистості.

До прикладу, А. Маслоу вказує, що креативність слугує засобом для реалізації особистісного потенціалу, що прагне самоактуалізації, людина тут приймає себе, володіє свободою духу; преставники третьої групи (Ф. Баррон, Р. Стернберг, Д. МаКіннон) наголошують, що креативність являється можливістю до створення оригінального, незвичайного продукту, що відповідатиме викликам навколишнього середовища.

У підсумку варто зазначити, що науковці тлумачать креативність як інтегративний характер, що тісно залежить від інтелектуальної, емоційної, рефлексивної, вольової, мотиваційної та діяльнісної сфер особистості.

На противагу попереднім позиціям вчених на розуміння сутності креативність, оригінальний підхід у тлумаченні пропонує Х. Раджей, згідно якого креативність – це розумова здібність продукування чогось нового (ідеї, продукту тощо).

З вище розглянутих позицій можна підсумувати, що під креативністю слід розуміти сформовану навичку, стійку здатність до створення нового, що не залежить від часу, віку манери, технологій чи способів тощо [17].

Креативність як здатність створювати щось нове і особливе є результатом тривалого цілеспрямованого процесу навчання, виховання і розвитку, де власне людина і віднаходить здатність до генерування ідей [2].

Тобто, креативність є динамічною здатністю особистості, яка розвивається в процесі всього освітнього шляху.

Креативність – це особистісна властивість, яка визначає міру готовності людини до змін, здатності відмовитися від стереотипів, сприяє оригінальним рішенням та є внутрішнім ресурсом людини, що сприяє їй самовизначатися у соціумі. Власне креативні люди спрямовані на самоактуалізацію та творчість, швидше проявляють готовність до нового, інновацій у професії [2].

Розглядати креативність також варто через призму цілісної властивості особистості, що тісно пов'язана з емоціями, гнучкістю, мотиваційною сферою, дивергентним мисленням та компетентністю. Вона визначається як можливість до прояву творчості, відмови від стереотипізації мислення, можливістю генерувати нові ідеї, створювати нові продукти, або перетворювати старі, вдосконалювати себе та свій розвиток.

Для професійної компетентності фахівця важливими компонентами особистості є креативність та творче мислення. Визначаючи креативну компетентність важливо враховувати такі її аспекти: набір навичок та вмінь, що забезпечують здійснювати заплановані ідеї; рівень оволодіння специфічними видами творчої діяльності; особистісна готовність до творчості в умовах багатомірної культури [4].

Вивченні наукові погляди на процес формування креативності розкривають різнобічність поглядів.

Так, до прикладу у наукових працях Л. Вотякової, креативна компетентність розглядається як сукупність компетенцій, що утворюють

інтегративну якість особистості. Автор саме креативну компетентність відносить до основних компетенцій, що є універсальними до міри використання у професійній діяльності, що необхідні у більшості професій.

Креативна компетентність являється особливим особистісним утворенням системи знань, умінь та навичок, за рахунок яких можна бути ефективним та творчо діяти. До креативної компетенції належать набуті знання, уміння та навички в інтелектуальній, емоційній, моральній та інших сферах. Їх наявність успішно забезпечує переносити здобутий досвід в різні галузі життєдіяльності, що в наслідку приводить до якіснішого результату.

Узагальнення наукової літератури дозволяє нам виявити структурну модель креативної компетентності студентів, що включає єдність компонентів:

1. Емоційний компонент передбачає емоційне регулювання та оптимізацію діяльності на свідомому та несвідомому рівнях. Цей компонент включає: силу інтуїції, емоційну поінформованість, управління своїми емоціями, емпатію, імпульсивність, емоційну чутливість.
2. Когнітивний компонент виражає набуття необхідних теоретичних знань у процесі активної пошуково-пізнавальної діяльності, зверненої до різних галузей та джерел знань та наявність інтелектуальних якостей. Представлені такими складовими: увага, гнучкість пізнавального контролю, пізнавальні потреби, інтелект, концептуалізація, складність, діапазон еквівалентності, толерантність до нереалістичного досвіду, уявлення про природу людини, синергію.
3. Рефлексивний компонент відображає оцінку своїх можливостей та здібностей, віру у свої сили. Він включає: рефлексивність, компетентність у часі, прийняття агресії, самоприйняття, самоповагу, супер-Его, впевненість у собі, зарозумілість, сенситивність.

4. Вольовий компонент відображає подолання внутрішніх та зовнішніх перешкод для досягнення мети. Сюди входять схильність до ризику, сила Я, сміливість, підтримка.
5. Поведінковий компонент реалізує сукупність знань, умінь, навичок, творчого досвіду та особистісних якостей у діяльності; містить набір дій, операцій та методів, з допомогою яких здійснюється досягнення усвідомленої мети. Складовими цього компонента є: спонтанність, практичність/мрійливість, консерватизм/радикалізм, стриманість / експресивність, жорсткість, чутливість, дипломатичність, тривожність.
6. Мотиваційний компонент активізує, налаштовує та мобілізує особистість на майбутню діяльність. Цей компонент включає: допитливість, мотивацію до успіху, самомотивацію, ціннісні орієнтації, еґо-напруженість.

Креативна компетентність, маючи багатоконпонентну будову, відрізняється характерними сутнісними ознаками, що відображають її змістовну (цілісність, усвідомленість, рефлексивність, застосування знань, умінь, навичок, готовність до діяльності) та процесуальну сторони.

Таким чином, креативність як професійна компетентність складається з мотивів, цілей, ціннісних орієнтацій, знань, умінь та навичок. На кожному рівні компонентів проявляється у діяльності.

Креативна компетентність дозволяє вказати на особистісну здатність нестандартного мислення, варіативності та гнучкості у пошуку вирішення професійних задач. Так, креативність не є вродженою властивістю людини і вимагає розвитку за певних умов навчання та виховання. Для таких формуючих умов важливо свобода прояву індивідуальності, наявність мотивації до виконання творчої діяльності та власне сам розвиток особистості.

Особливо важливою характерність креативної компетентності є для майбутніх психологів, професійна діяльність яких вимагає гнучкості, ідейності

та оригінальності, нестандартного підходу, реалізації свої потенційних творчих можливостей, реалізації своїх творчих проектів та вирішення професійних завдань. Тому вважаємо за необхідне й надалі розширювати уявлення про креативну компетентність, що є невідомою частиною професійного становлення майбутнього фахівця психолога.

1.3 Професійне становлення майбутнього психолога

Вивчаючи теоретико-методологічну літературу з питань професійної підготовки майбутніх психологів з'ясовано, що більшість вчених вважають, що така підготовка має здійснюватися на основі особистісно-орієнтованого підходу, де враховується важливість розвитку професійно важливих якостей, орієнтуючись при цьому на формуванні професійної компетентності психолога, що забезпечать сформавону систему професійних навичок, які сприятимуть професійному успіху, самореалізації та розвитку професійної інтуїції і рефлексії.

Власне підготовка майбутніх психологів є періодом професійного становлення, розвитком професійно важливих дібностей, навичок, що сприятиме якісному перетворенню особистістю власного внутрішнього світу. На цій основі це дозволить майбутнім фахівцям творчо самореалізовуватися у професії.

Пропонуємо детальніше розглянути підходи науковців до професійного становлення особистості.

Наприклад, науковець Т.Кудрявцев розглядаючи професійне становлення як тривалий процес розвитку особистості вказує на первинність професійних намірів людини до реалізації себе як компетентного фахівця. Саме професійне самовизначення виступає тут основною умовою [11]. Автор також згадує період навчання у вищому навчальному закладі як актом професійного становлення, що охоплює основні стадії підготовчого процесу: професійні наміри,

професійне навчання, активна позиція в обраній професії, реалізація людини в професії.

Наукові досягнення щодо професійного становлення особистості відображається у багатьох наукових працях вчених С.Максименка, Т.Щербана Є.Климова та інших. Науковці вказують, що професійне становлення особистості має не лише відповідати вимогам професії, а й враховувати здатність самої людини вирішувати професійні завдання, в процесі виконання яких ускладнюються. Подібні труднощі лише сприяють формування важливих особистісних, моральних, професійних та комунікативних якостей.

На підставі аналізу проблематики професійного становлення науковці виділяють наступні етапи становлення особистості в професії: вибір професії (співпадає з навчанням у закладі); адаптація (розуміння і звикання до професійного вибору); отримання професійного досвіду; набуття майстреності у професії; досягнення високої кваліфікації у професії; наставництво (передача свого професійного досвіду).

Інший підхід знаходимо у роботах Д.Сьюпера, який вказує на установлення стадій професійного розвитку із життєвим шляхом особистості. Тут, автор має на увазі досягнення професійної зрілості, яка співвідноситься із завданнями професійного становлення [19].

Сам процес професійного розвитку особистості можна поділити на наступні етапи:

- вибір професії (професійне самовизначення) – виникає початок професійної компетентності;
- професійне становлення – активне формування професійної компетентності;
- професійне вдосконалення [25].

Професійне становлення психологів відбувається на етапі професійної підготовки під час навчання у закладі освіти. Подібна діяльність є складним процесом, вимагає рахуватися із особливостями віку студентів як важливого

етапу особистісного розвитку, враховувати умови та фактори становлення майбутніх психологів, розвивати та формувати необхідні здібності, інтереси, мотиви для формування необхідних професійних якостей, а також враховувати оптимальні умови для здійснення ефективного професійного розвитку.

У працях українських дослідників В. Панка, Н. Коломінського, О. Бондаренка розглядаються «рівневий» підхід до розв'язання питань підготовки професійного становлення майбутніх психологів, що враховує необхідність структури умінь та якостей важливих для фахівця психологічної галузі.

В. Панок пропонує для професійної підготовки фахівців у умовах навчальної діяльності трирівневий підхід оволодіння психологічними знаннями: загальнонауковий рівень (теорії, гіпотези, факти досліджень); практична психологія; індивідуально-типологічний рівень (отримання досвіду у конкретних техніках, прийомах) [11].

О. Бондаренко виокремлює взаємопов'язані аспекти для підготовки професійного психолога-практика: теоретична модель спеціаліста (розробка стандартів, норм); професійний відбір придатних кандидатів до професії; зміст навчання і розвиток психологів-практиків; вирішення питань професійного самовизначення спеціаліста, підтримка у професійній ідентифікації [33].

На думку Н. Чепелевої, система організації підготовки практичного психолога повинна включати світоглядний, професійний та особистісний рівні, спрямовані як на формування професійної свідомості, психологічної культури та професійно значущих особистісних якостей, так і на оволодіння відповідною системою знань, технологією практичної діяльності майбутнього психолога [19].

Питання підготовки практичних психологів до професійної діяльності вивчається через призму різних аспектів: як складові професіоналізму психолога; спеціальні здібності та якості професіонала психолога; формування особистісних опор спеціаліста; теоретичні та методологічні аспекти підготовки психологів.

Оскільки початкова діяльність та процес у закладі освіти є одним із первинних етапів професійного розвитку майбутніх психологів вважаємо, що саме вона має бути спрямованою на розробку психологічних засобів становлення студентів як професіонала, за допомогою спеціалізованих програм психодіагностики, консультування, соціально-психологічних тренінгів, що орієнтовують та враховують активацію необхідних особистісних структур для майбутнього спеціаліста. Залученість студента до таких форм професійних активностей сприятиме засвоєнню студентами необхідними знаннями, що позитивно впливатиме на самопізнання, позитивного самостворення до себе і життя, мотивуватиме до розвитку критичного мислення, навчання навичкам до аналізу власної поведінки, що сприятиме досягненню ефективних взаємин з іншим та з собою самим.

Належна увага особистісному та професійному розвитку має містити також формування та розвиток професійно важливих умінь, навичок, поведінкових установок. Серед успішних детермінант професійного становлення студентів-психологів виділяють морально-етичний розвиток, вдосконалення своєї особистості, самореалізація та сприяння їй, отримання власного клієнтського досвіду та вирішення особистих проблем, підтримка професійної мотивації, єдність умов навчальної підготовки, оптимальні взаємини між викладачами та студентами.

Процес гармонізації особистості – важлива умова професійної діяльності психолога, яка сприяє оволодінню рівнем майстерності. Досягнення та формування гармонійної особистості реалізовується через принцип особистісного підходу, про важливе запровадження якого в навчальну систему вказують чимало зарубіжних та українських науковців.

Пропонуємо також розглянути деякі підходи та заходи, що сприяють професійному становленню майбутніх психологів.

У науково-методологічній літературі проблема професійного становлення психологів-практиків викликає науковий інтерес дослідників. Акумулявавши

наукові розвідки, нам вдалося виділити наступні завдання, що впливають на формування професійно важливих якостей фахівця:

- опанування базою знань, що сприяють підвищенню рівня професійних системних знань;
- розвиток особистості як суб'єкта діяльності та адекватної поведінки;
- розвиток дослідницьких навичок та умінь;
- конструктивні характеристики, що формують оперативні компетенції;
- розвиток комунікативних навичок взаємодії з різними людьми;
- формування навичок для діагностики, консультування та корекції.

Також науковці погоджуються на важливості психологічного супроводу психологів на всіх етапах професійної реалізації фахівця. Звісно, початковою стадією професійного становлення психолога є навчальна діяльність. Тому в процесі навчальної підготовки необхідно забезпечити вирішення таких задач:

- опанування студентами навчальних методів та форм навчальної діяльності;
- розвиток навичок самоорганізації та самоконтролю;
- підтримка навчальної та професійної мотивації;
- психологічна адаптація до нових умов навчальної діяльності;
- оволодіння знаннями, уміннями та навичками професійної майстерності;
- розвиток розуміння критеріїв професіоналізму у психологічній діяльності;
- розвиток рефлексії та емпатії;
- виховання внутрішньої особистісної професійної позиції та компетентності психолога;
- навчання дотриманню професійній етиці та принципам роботи;
- надання допомоги щодо профконсультацій, оптимізація умов вибору професії;
- сприяння у професійному самовизначенню;

- навчання комунікативному процесу із викладачами, студентських групах.

Психологічний супровід студентів в процесі навчальної підготовки має забезпечити успішні умови адаптації для формування компетентності фахівця, надання вичерпної допомоги щодо підвищення власних навиків, кваліфікації, створення благополучного середовища з метою подолання почуттів професійної неповноцінності та сприяння у формуванні професійної самооцінки. Така робота звісно передбачає розробку програм супроводу та корекції самооцінки. Рекомендовано закладу освіти в період становлення професійного фахівця створити умови, за яких майбутніх психолог навчиться самоаналізу та порівнянню себе з самим собою, зможу напрацювати адекватні критерії самооцінки, навчиться аналізувати задачі із вимогами до особистості фахівця.

Психологічний супровід в період професійного становлення має забезпечити можливість отримання допомоги щодо професійного росту, підвищення своєї фаховості, розвитку. Важливо, щоб майбутній психолог знав як отримувати необхідну підтримку при переживанні складнощів чи незадоволенні своєю працею, як вирішувати конфлікти ситуації, як діяти при звільненні чи прийомі на роботу.

Звісно, запропоновані підходи та шляхи професійного становлення не вичерпують весь системний підхід у підтримці становлення майбутнього психолога. Можливо розкривають дещо загальні уявлення, тому потребують подальших перспективних досліджень та пошуку інших варіантів підтримки майбутніх фахівців.

Отже, професійне становлення майбутніх психологів є складним та багатогранним процесом, що потребує від суб'єктів навчальної діяльності складних навичок, робіт щодо формування професійних знань, умінь та навичок.

Прагнення розвинути цілісну, гармонійну, орієнтовану на самопізнання

особистість – одне із важливих завдань професійної підготовки та формування компетентності психолога. Процес становлення фахівця в галузі психології повинно враховувати особистісний підхід, що включає профільну та професійну підготовку.

В цілому професійна підготовка включає також формування професійних якостей, здібностей, індивідуальних властивостей важливих для психологічної діяльності. Тому власне навчально-виховний процес має враховувати необхідні умови для формування цих аспектів у студентів, спрямовувати студентів до самореалізації та самовдосконалення.

Отже, цілісна, гармонійна, орієнтована на самопізнання та самозміни особистість є важливим завданням сучасної освіти. Завдяки реалізації подібних умов відбудеться успішне професійне становлення фахівця психолога, при цьому важливо враховувати особистісний підхід до формування професійної підготовки студентів-психологів у їх навчальній підготовці, що є можливим завдяки принципу профільної організації розвитку.

Висновки до 1-го розділу

Таким чином, вивчення теоретико-методологічних досліджень з питань дослідження дефініцій креативності та творчості виявлено, креативність виступає складовим компонентом здібності до творчої діяльності. Теоертичне вивчення аспектів творчої особистості має деякі суперечності, проте більшість вчених вказують на важливості створення необхідних умов для розвитку креативності в умовах виховання та навчання.

Креативна компетентність як компонент формування професійної компетентності вимагає врахування не лише індивідуальних властивостей особистості, а підтримку на етапі здобування професійної спеціалізації впродовж освітнього розвитку. Розвиток креативності майбутніх психологів досліджується у низці наукових підходів та теоріях особистості, де спостерігається важливість умови розвитку креативності.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА

2.1. Опис вибірки та методів діагностики

З метою вивчення креативності як умови розвитку та формування професійної компетентності нами було проведено емпіричне дослідження, у якому взяли участь 56 майбутніх фахівців психологів Інституту післядипломної освіти, заочного та дистанційного навчання Львівського державного університету внутрішніх справ спеціальності 053 «Психологія».

Для проведення емпіричного дослідження нами було використано психодіагностичні методики дослідження креативності:

- 1) розроблена анкета, що дозволяє визначити відношення студентів-психологів до основних характеристик креативності та його значення у розвитку професійної компетентності фахівця;
- 2) Тест невербальної креативності (П. Торренса). Запропонована методика являє собою адаптований варіант тесту С. Мідника;
- 3) Методика «Діагностика особистісної креативності» Є. Тунік;
- 4) Тест «Креативність» створений Н. Вишняковою та Р. Ткачем.

Тест невербальної креативності (П. Торренса) вперше запропонований американським психологом П. Торренсом в 1962 р. та призначений для діагностики креативності починаючи з дошкільного віку (5-6 років), хоча є варіанти використання для інших вікових періодів. За допомогою запропонованої методики можна дослідити особливості творчих процесів. Даний тест також вивчає аспекти дивергентного мислення і розкриває особливості вербальної, образотворчої та словесно-звукової творчості.

При обробці тесту виявляються наступні показники творчого мислення: легкість (швидкість) – критерій, що вказує на можливість швидких асоціацій та образів; гнучкість мислення; оригінальність, яка вказує на нетипові, неординарні ідеї та образи; розробленість образів (можливість до прояву винахідливості).

Для ширшого уявлення про креативність майбутніх фахівців також було використано методику «Діагностика особистісної креативності» Є. Тунік.

Запропонована методика визначає 4 критерії творчої особистості: допитливість (Д); уяву (У); складність (С) і схильність до ризику (Р).

При обробці результатів методики необхідно керуватися розробленим ключем: чотири «сирих» показники по кожному фактору, а також загальний сумарний показник. Критерії творчої особистості виявляють:

- допитливість (прагнення шукати нові способи вирішення, мислення, жага до вивчення нового, що надає здатність по іншому вирішувати знайомі завдання);
- уява (здатність до вигадувань, бачите незвичне, дивуватися щодо різних ідей та подій);
- складність (свідчить про наполегливість, бажання вивчати, досліджувати складні явища, завдання, пошук складних способів вирішення завдання);
- схильність до ризику (критерій, що свідчить про особистісну готовність досягнення високих цілей, потреба відстоювати свої ідеї).

Наступним у дослідженні ми використали Тест «Креативність» створений Н. Вишняковою та Р. Ткачем – об'єктивний психодіагностичний інструментарій вивчення деяких аспектів творчості та здібностей (творче мислення, уява, оригінальність, інтуїція, емоційність, почуття гумору, допитливість та творче ставлення до професії.)

2.2. Аналіз результатів діагностики

У результаті емпіричного дослідження креативності психологів як компонента професійної компетенції отримано наступні результати.

На основі проведеного анкетування серед студентів-психологів було з'ясовано основні уявлення про майбутню професію та ставлення до творчості, в результаті аналізу якої ми вияснили: майже 27% досліджуваних від загальної кількості вибірки схильні думати, креативність є природженою і її можна розвивати; 35% вважають, що креативність від народження не властива кожній людині; та 34% досліджуваних переконані, що на формування та розвиток творчої особистості впливають певні умови життя та

розвитку. Не задавалися подібним питання 23% досліджуваних.

Важливо вказати, що серед майже 77% досліджуваних переважає характерна думка про значимість розвитку креативних якостей як умови успішного розвитку в кар'єрі; 13% студентів переконані, що креативність важлива особистісна якість лише для творчих видів професій, тоді як 9% досліджуваних студентів не вбачають важливості креативності як професійного індикатора.

В анкетуванні нам важливо було з'ясувати розуміння поняття креативність студентами, результати вказують на високий рівень тлумачення цього поняття. І лише 12% досліджених не дали відповіді на запитання (Як ви розумієте креативність особистості), тоді як 84% опитаних студентів виокремлюють лише деякі аспекти значення, що свідчить про їхню низьку обізнаність у понятті креативність. Так, наприклад 39% студентів вважають, що поняття креативність та творчі здібності тотожні за своїм значенням (вони близькі, але не тотожні за своїм перебігом і змістовими аспектами).

Лише 16% досліджуваних студентів тлумачать креативність як деяку нестандартність, нетиповість мислення, неординарність рішення, здатність творити щось нове, по-новому вирішувати проблеми, або серед відповідей траплялися варіанти: широка уява, розвинена фантазія, сміливість ідей, здатність бачити щось несподіване, здатність до творчості тощо.

Цікаві отримані результати анкети на запитання «Чи приділяють викладачі увагу розвитку вашої креативності?». Серед відповідей бачимо: 48% вказали на відсутність уваги з боку викладачів, та 39% - позитивно відповіли.

На підставі узагальнених відповідей студентів, можна зробити висновок, що досліджувані насправді володіють незначними відомостями про креативність та її розвиток. Серед досліджуваних студентів виявляється деяка пасивність до розуміння креативної компетентності та низький рівень поінформованості про креативність. Але важливо відмітити, що студенти також усвідомлюють значимість прояву креативності та розвитку необхідних якостей для своєї професійної діяльності.

Аналізуючи результати методики «Діагностика особистісної креативності» Є.Туніка отримано наступні дані: значна кількість досліджуваних проявила середні значення за показником креативності допитливість (див.таб.2.1.):

Таблиця 2.1

Результати особистісної креативності

Фактори креативності	Середнє, М	Стандартні відхилення, Δ
Допитливість	16,4	4,3
Уява	15,6	4,8
Складність	14,8	5,1
Схильність до ризику	14,9	3,9
Сумарний	62,4	17,0

Також отримані результати факторів, що впливають на розвиток креативності ми зобразили за допомогою графіку (див. рис.2.1.)

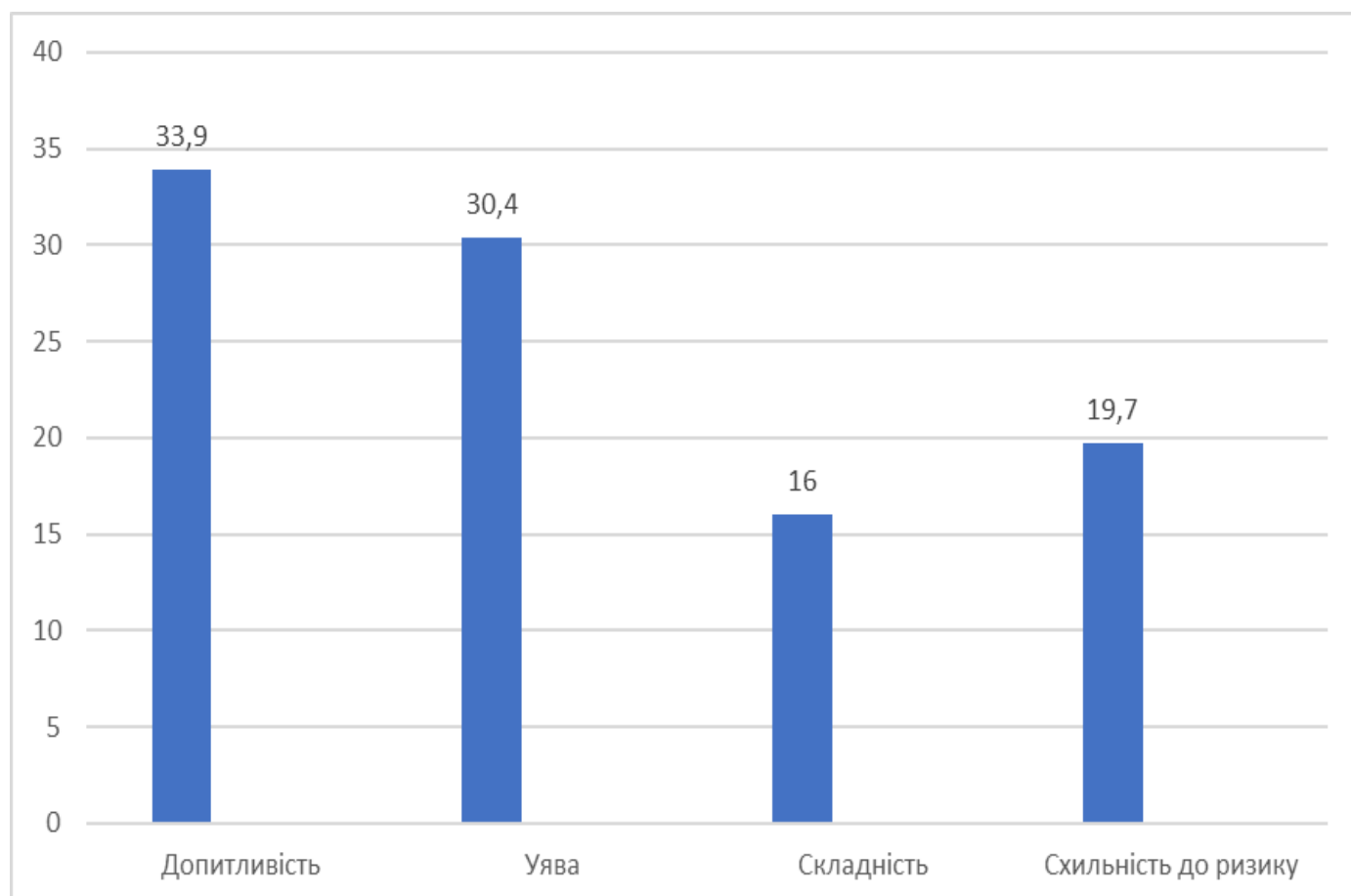

Рисунок 2.1. Фактори, які впливають на розвиток креативності

Для 34% досліджуваних домінуючим виявився фактор допитливості: людина має потребу у дізнанні, допитливості до природи різних речей та явищ, прагне до нових мисленнєвих операцій, винаходів, проявляє інтерес до понять та нових ідей, властиво пробувати різні варіанти розв'язку та вирішення задач, цікавиться книгами, іграми, поглиблює власні знання в цих та інших сферах.

Уява як фактор розвитку креативності властивий для 30% студентів дослідження. Особа із розвиненою уявою та фантазією має широку думку та погляд, уявляє місця, які раніше не відвідувала та не бачила, має здатність до уявлення про незвичайні місця, мрійлива, дивується ідеям.

Для 19,7% студентів властивий фактор креативності як складність: виявляють інтерес до складних речей, отримують насолоду вивчаючи самостійно нову інформацію, орієнтовані на складні завдання, їх вивчення та розв'язування. Фактор схильності до ризику виявився у 16% опитаних від загальної кількості вибірки. Для таких осіб характерна здатність до відстоювання власних ідей, встановлюють високі цілі для досягнення, мають відкритий досвід до помилок, властива ризикована поведінка та дії.

Аналіз результатів методики «Тест креативність» виявив наступні характеристики креативності (див.табл.2.2.). отримані дані вказують на особливості компонентів творчої особистості з творчим мисленням, уявою, інтуїцією, почуттям гумору, емоційністю та творчим ставленням до професії.

Таблиця 2.2.

Середні значення компонентів креативності

Ознаки творчої особистості	Показник Я-реальний	Показник Я-ідеальний
Творче мислення	6	8
Допитливість	6	6
Оригінальність	5	7
Уява	6	6
Інтуїція	5	7
Емоційність	7	4
Почуття гумору	5	7
Творче відношення до професії	4	7

Низькі значення виявилися серед 32% досліджуваних за творчим підходом до професії; 26% - емоційність та 27% творче мислення, що вказує на відсутність можливостей серед студентів-психологів розглядати майбутню професію як творчу, у них відсутнє прагнення до пошуку творчого аспекту у реалізації професії психолога. Припускаємо, що подібний стан виникає через недостатню проникливість в професійну підготовку через певні особистісні причини.

Варто також здійснити аналіз отриманих результатів за показниками Я-реальний та Я-ідеальний: виділяється емоційний аспект Я-реального, що інтерпретується переважанням емоційної складової особистості студентів перед раціональною. Припускаємо, що це є наслідком певного дискомфорту пристосування до нетипових подій в житті молодих людей.

Присутні також деякі розбіжності між показниками Я-реальний та Я-ідеальний: характерне бажання до вдосконалення і розвитку власних якостей (свідченням є компоненти творчого мислення, оригінальності, творчого ставлення до професії); наявність емоційного дискомфорту зумовлюється невмінням контролювати та регулювати надмірність прояву емоцій.

На формування та розвиток креативності студентів під час навчання також впливає вміння до прояву вербального креативного потенціалу, вивчення комунікативних здібностей. Тому проаналізували результати методики «Тест невербальної креативності» (П. Торренса). Запропонована методика являє собою адаптований варіант тесту С. Мідника. Дана методика пропонує дослідження показників: оригінальність, продуктивність, унікальність (див.рис.2.3.).

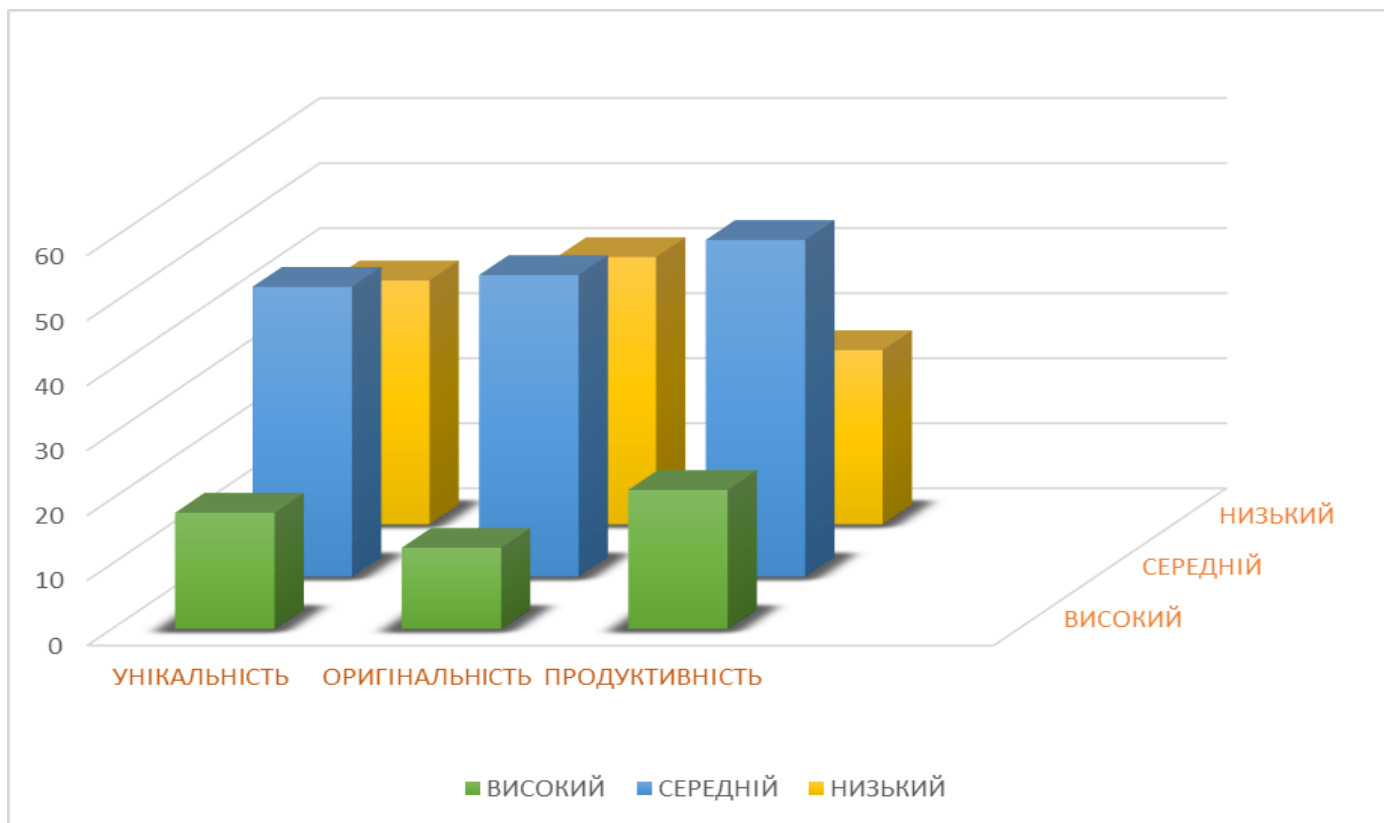

Рисунок 2.3. Показники креативності

Високий рівень прояву за показниками креативності проявили незначна кількість досліджуваних: 18% унікальність; 12,5% оригінальність та 21,4% продуктивність. Характерними проявами у досліджуваних виявилися середнього рівня за показником унікальність (44,6%), оригінальність (46,4%) та продуктивність (51,8%).

Проте залишається і частина з групи досліджуваних, що виявили низький рівень показників креативності, відповідно для 37,5% досліджуваних властива унікальність, для 41% оригінальність та для 26,8% досліджуваних продуктивність. Припускаємо, що подібні дані пов'язані із нестачою досвіду до творчого розв'язування завдань.

Такі студенти відрізняються низьким словниковим запасом та низьким можливостями до творення незвичайних ідей, відповідей, що може бути наслідком переживання стресових подій чи низької мотивації у навчанні, неуспішністю. Такі студенти мало проявляють ініціативу до розвитку необхідних навичок, не використовують творчі підходи у вирішенні навчальних та життєвих задач.

Також зауважимо, що серед деяких студентів показник вербальної креативності зростає, що засвідчують отримані дані в ході дослідження. Більшість студентів проявили середній рівень вербальної креативності (48%); високий рівень проявили 50% і не значна група досліджуваних проявила низький рівень (30%).

Не менш важливим показником для розвитку творчості та креативності психологів є невербальна креативність, яку ми виявили за допомогою тесту Торренса «Невербальна креативність», що виявляє показники оригінальності та унікальності (див.рис.2.4.).

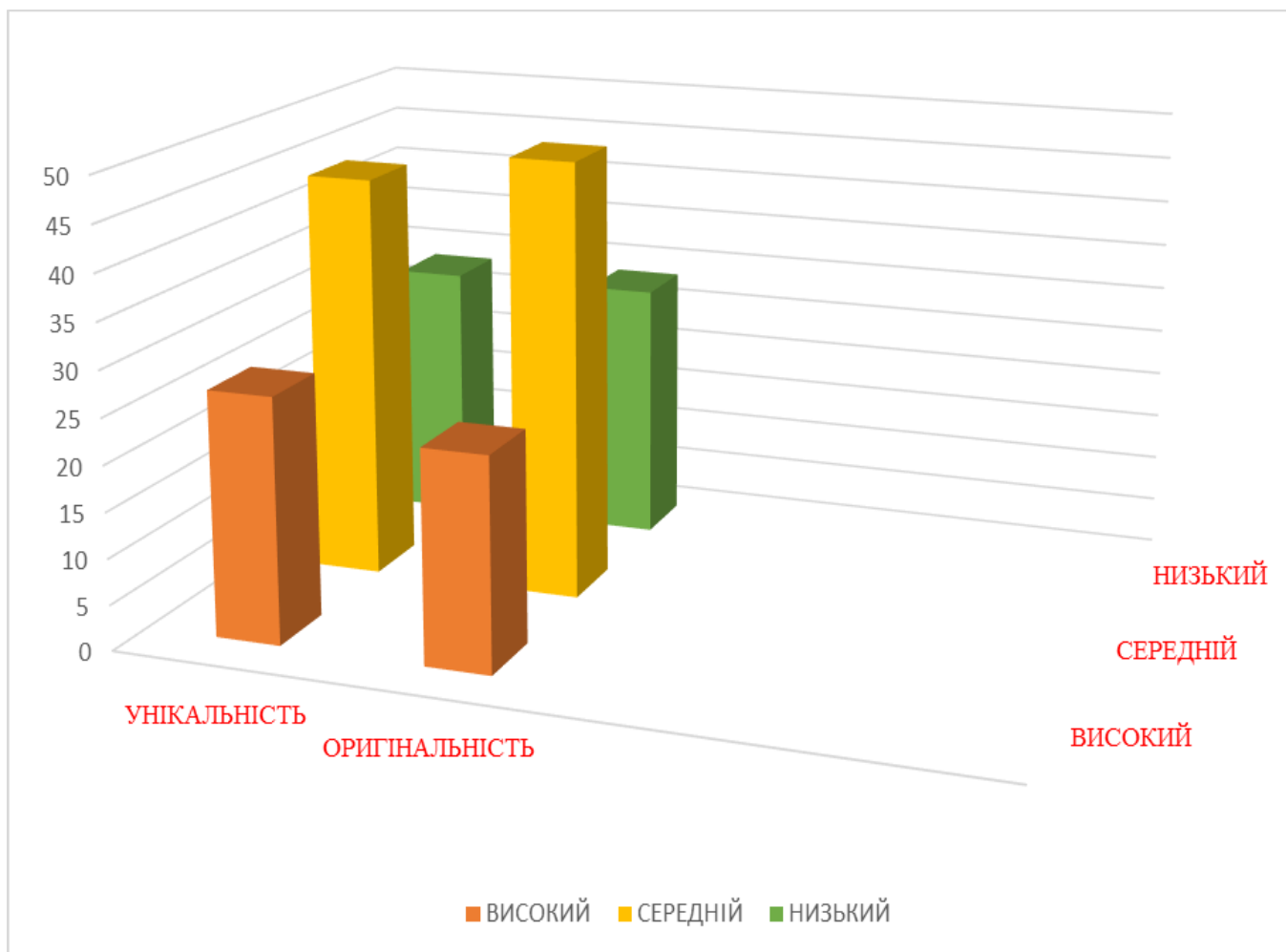

Рисунок 2.4. Показники невербальної креативності

Більшість серед досліджуваних проявили високий рівень творчих здібностей (45%), саме цей показник креативності надає більше здатностей до прояву творчості. Аналізуючи малюнки досліджуваної групи, що є частиною вивчення у методиці, нам вдалося з'ясувати середній рівень креативності за показниками унікальності та оригінальності. Згідно аналізу робіт тест можна

стверджувати, що студентам властива схильність до мислення, яка полягає у пошуку різних варіантів розв'язання проблеми (згідно інструкції тесту необхідно було домалювати різні варіанти елементів малюнку, щоб вони не повторювали один одного). Показники унікальності та оригінальності перебувають в однаковому діапазоні (високий та низький рівень).

Висновки до 2-го розділу

Підводячи підсумки емпіричного дослідження креативності як умови розвитку професійної компетенції варто наголосити, що незначна група досліджуваної вибірки потребує підвищення рівня розвитку їх креативності. Звісно креативність та творчий розвиток вимагає постійності для професії психолога, тому вважаємо за перспективним розробити заходи психолого-педагогічних впливів чи програму покращення показника креативності в подальшому, які б забезпечили задоволення потреб майбутніх психологів для реалізації їхньої успішної компетенції у професії психолога. Такими заходами можуть бути розробка тренінгових програм розвитку креативності, використання рольових ігор під час навчальних занять, які вимагатимуть пошуку нестандартних рішень у розв'язуванні психологічних задач.

Отже, проведене емпіричне дослідження креативності як умови професійної компетенції психолога дозволило отримати унікальний погляд на проблему та рівень креативності сучасних студентів-психологів. Отримані дані дослідження вказують на змістові аспекти, що визначають професійну компетентність, а також виділяють особливості, що детермінують її розвиток.

ВИСНОВКИ

Вивчення теоретико-методологічних досліджень з питань дослідження дефініцій креативності та творчості виявлено, креативність виступає складовим компонентом здібності до творчої діяльності. Теоретичне вивчення аспектів творчої особистості має деякі суперечності, проте більшість вчених вказують на важливості створення необхідних умов для розвитку креативності в умовах виховання та навчання. Креативна компетентність як компонент формування професійної компетентності вимагає врахування не лише індивідуальних властивостей особистості, а підтримку на етапі здобування професійної спеціалізації впродовж освітнього розвитку. Розвиток креативності майбутніх психологів досліджується у низці наукових підходів та теоріях особистості, де спостерігається важливість умови розвитку креативності та дивергентного мислення практикуючих психологів.

Під креативною компетенцією варто розуміти сукупність знань, умінь та навичок, що сприяють нетипово, в творчий спосіб розв'язувати задачі різного характеру, як під час навчання, так і в житті. До креативної компетентності відносять різні компоненти: когнітивні, соціальні, емоційні. Виявлено тісну залежність креативної компетентності з розвитком самосвідомості, позитивного мислення та особистості в цілому.

Проведене емпіричне дослідження креативності як умови професійної компетенції психолога дозволило отримати унікальний погляд на проблему та рівень креативності сучасних студентів-психологів. Отримані дані дослідження вказують на змістові аспекти, що визначають професійну компетентність, а також виділяють особливості, що детермінують її розвиток.

Внаслідок проведеного емпіричного дослідження нам вдалося визначити основні фактори, що здійснюють вплив на розвиток креативності студентів як професійної компетенції. Серед основних можна виділити важливість створення оптимальних умов навчання, взаємодії з іншими, надається особливе значення стосунку у взаємодії із викладачами, які теж причетні до розвитку креативності майбутніх психологів.

Підводячи підсумки емпіричного дослідження креативності як умови

розвитку професійної компетенції варто наголосити, що незначна група досліджуваної вибірки потребує підвищення рівня розвитку їх креативності.

Звісно креативність та творчий розвиток вимагає постійності для професії психолога, тому вважаємо за перспективним розробити заходи психолого-педагогічних впливів чи програму покращення показника креативності в подальшому, які б забезпечили задоволення потреб майбутніх психологів для реалізації їхньої успішної компетенції у професії психолога. Такими заходами можуть бути розробка тренінгових програм розвитку креативності, використання рольових ігор під час навчальних занять, які вимагатимуть пошуку нестандартних рішень у розв'язуванні психологічних задач.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвська В. В. Креативність. Гол. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед.наук України. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 432.
2. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14-41.
3. Антюхова Н.І. Аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення творчості в психології. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С.Д. Максименка]. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2015. Т. 10, вип. 27. С. 8–22.
4. Бистрова Ю. В. Креативна компетентність особистості: зміст та основні напрямки формування у вищій школі. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні: монографія / К. М. Андрущенко [та ін.]; за ред.: Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків, 2015. 6.1. С. 396–407.
5. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка: монографія. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. 340 с.
6. Бургін М.С. Інтелектуальні складові творчої діяльності; Міжнародна Академія «Людина у аерокосмічних системах». Київ, 1998. 41 с.
7. Воробйова Т. Диференціація компонентів креативної компетентності молодших школярів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць УПДПУ ім. П. Тичини. 2012. Вип. 43 (2). С. 113–118.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
9. Гергель Є. Л. Психологічні особливості формування креативних здібностей в підлітковому віці: дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Кривий Ріг, 2007. 282 с.
10. Дімітрова-Бурлаєнко С. Д. Генеза поняття «креативна компетентність» у контексті психолого-педагогічних досліджень. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2017. Вип. 58. С. 3-14.

11. Завгородня О.В., Назаревич В.В., Гордова О.В., Борейчук І.О., Барбашова І.А. Розвиток особистості в сучасному освітньому просторі : [колект. монографія] [ред. : О.В. Горецька ; Бердян. держ. пед. ун-т.]. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. 329 с.
12. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
13. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 408, 409.
14. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
15. Клименко В.В. Механізм творчості : функціональні дефекти, компенсація, норма // Вісник Київського міжнародного ун-ту. Київ : Правові джерела, 2002. Вип. 1. С. 173–185. (Серія : Педагогічні науки. Психологічні науки).
16. Клименко В.В. Психологія творчості: навч. посібник для вищих навч. закладів; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ: Центр навч. літератури, 2006. 480 с.
17. Компетентнісний підхід в освіті : теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару, 3 квіт. 2014 р., м. Київ: [у 2 ч.]. Ч.1 / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, та ін.]. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. 370 с.
18. Корольова Л. М. Дефініції поняття «креативність молодших школярів». Професійна освіта та освіта дорослих в сучасних соціокультурних умовах: теорія, методологія, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24–25 вер. 2015 р.). Запоріжжя, 2015.
19. Корольова Л. М. Дослідження структури креативних здібностей особистості. Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (18–25 квіт. 2016 р.). Запоріжжя, 2016. Вип. 1 (23).
20. Корольова Л. М. Чинники, які визначають зміст феномену «креативність молодших школярів». Молодий вчений. 2016. N 2 (29). С. 289–292.
21. Кривопишина О.А. Психологія літературної творчості в юності: дис. ..д-ра

- психол. наук: 19.00.07 ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 443с.
22. Литовченко О. В. Специфіка мотивації творчої особистості підлітка (теоретичний аспект). Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. Київ, 2008. Вип. 12. Кн. 1. С. 265–271.
23. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології Т.1. Київ: Форум, 2002. 319 с.
24. Міщиха Л.П. Психологія творчості: навч. посібник. Прикарпат. нац.ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 447 с.
25. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. Обдарована дитина. 2004. № 6. С. 2–9.
26. Моляко В.О. Москаленко В.В., Рибалка В.В., Третяк Т.М., Ваганова Н.А. Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях : [монографія] / за ред. В.О.Моляко ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології імені Г.С. Костюка. Київ; Кіровоград : Імекс, 2012. 209 с.
27. Моляко В.О. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості : [монографія] / АПН України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, лаб. психології творчості. Київ: Пед. думка, 2008. 207 с.
28. Моляко В.О. Психологічні проблеми конструктивної діяльності // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / [за ред. С.Д. Максименка]. Київ, 2002. Т. 4, ч. 7. С. 162–170.
29. Моляко В.О. Стратегії творчої діяльності: школа В.О. Моляко / [за ред. В.О. Моляка]. Київ: Освіта України, 2008. 702 с.
30. Петришин Л. Й. Теоретико-аналітичний підхід до проблеми креативності як прояву творчого особистісного розвитку // Наук-пед журн. Дрогоб. держ. пед. ун-ту «Молодь і ринок». 2012. №5. С. 94-98.
31. Павленко В.В. Креативність: сутнісна характеристика поняття // Креативна педагогіка: [наук.-метод.журнал] / академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2016. Вип. 11. 154 с. С.120–131.
32. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів: [монографія]/ за ред. проф. О.Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с.

33. Платонов К. О. Теоретико-концептуальні підходи до проблеми обдарованості й креативності. Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога. Київ, 1998. С. 19–26.
34. Пов'якель Н. І., Розова Т. Практична психологія креативності: Навчальний посібник (для студентів психологічних спеціальностей). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 321 с.
35. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 672 с.
36. Психологічна енциклопедія. автор-упоряд. О. Степанов. Київ: «Академвидав», 2006. 424 с.
37. Психологічна діагностика дитини. За ред. С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 112 с.
38. Психологія творчості: конспект лекцій. Уклад. О. А. Кривопишина. Суми: Вид-во СумДУ, 2009. 81 с.
39. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посібник 3-є вид. Київ: Либідь, 2004. 288 с.
40. Сегеда Н. А. Феномен креативності: сутність і структура. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету, Серія: Педагогіка. Мелітополь, 2007. Вип. 8. С. 129-137.
41. Сисоєва С. О. Соціальні, психологічні та педагогічні підходи до визначення творчої особистості. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи: монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 432 с. С. 28-62.
42. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко. За заг. ред. В. О. Моляко. Київ: «Освіта України», 2008. 702 с.
43. Титаренко Т. М., Злобіна О. Г., Лепіхова Л. А., Черемних К. О., Кочубейник О. М. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості: [монографія] / ред.: Т. М. Титаренко; НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології. Київ: Імекс-ЛТД, 2012. 511 с.

44. Терещенко С.В. Креативність як критерій людиномірності особистісного зростання суб'єктів навчального процесу. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Мелітополь: Видавництво Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, 2015. №. 1. С. 378-382.
45. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017. 548 с.
46. Туриніна О. Л. Психологія творчості: навч. посібник. Київ: МАУП, 2007. 160 с.
47. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
48. Фрицюк В. До питання про дефініції креативності. Шлях освіти. 2003. №4.
49. Хазратова Н. В. Розвиток творчої компетентності школярів. Харків, 2005. 159 с.
50. Ханецька Н. В. Психологія творчості: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Хмельницький, 2010. 184 с.
51. Шрагіна Л. Технологія розвитку креативності. Київ: Шк. світ, 2010. 160с.
52. Яланська С.П. Психологія творчості: навч. посібник для вищих навч. Закладів. Полтава, 2014.
53. Яременко Л. Креативність як творчість: спільне та відмінне. Вища освіта України. 2010. № 4. С. 117-123.

